PISATI O SUVREMENOJ UMJETNOSTI?

Silva Kalčić

Može li se danas još uvijek pisati o suvremenoj umjetnosti? Hans Belting u knjizi *Kraj povijesti umjetnosti?* (1983.) to je pitanje postavio doslovno.[1] U dopunjenom i proširenom izdanju iz 2002. godine uklonio je upitnik iz naslova, pretvorivši pitanje u tvrdnju. Inverzijom njegova postupka naslovom ovoga uvodnika nudim vlastiti odgovor: da, pisati.

Pisati znači kritički promišljati, kontekstualizirati i stvarati povijest suvremene umjetnosti. Upravo je iz toga uvjerenja nastao ovaj zbornik, koji donosi neke od tema rasprava i istraživanja predstavljenih na Međunarodnoj znanstveno-stručnoj i umjetničkoj konferenciji u njezina tri izdanja 2022. – 2024. „Izložbene kartografije (kritički instrumentarij, izložbeni i kustoski narativi)". Cilj konferencije bio je – prvi put u hrvatskoj povijesti umjetnosti sveobuhvatnije predstaviti i obraditi te kontekstualizirati kustosku praksu u suvremenoj umjetnosti. Konferencija je otvorila prostor za promišljanje uloge kustosa i kustoskih kolektiva u tvorbi relevantnih spoznaja o suvremenom kulturološkom kompleksu te problematiziranje uloge muzeja i galerija u suvremenom društvu. Analiza izložbi i muzejskih postava te kustoske politike odabira ostaje jedna od važnih tema ovoga zbornika, premda su autori svoja istraživanja usmjerili i prema nizu drugih pitanja vezanih uz kustoske prakse, izložbu kao medij i načine interpretacije suvremene umjetnosti. Autori zastupljeni u knjizi pokazali su kako kustosi svojim kritičkim i teorijskim tekstovima, ali i vlastitom praksom, oblikuju povijest suvremene umjetnosti i anticipiraju buduće tendencije. Jednako tako, analiziraju načine na koje umjetnici preuzimaju kustosku poziciju u muzeju te umjesto linearnih muzeoloških narativa primjenjuju umjetničke metode, kao što je korištenje postava i postojećih artefakata kao materijala, poigravanje načinima gledanja i izložbom kao zaokruženim iskustvom.

Konferenciju „Izložbene kartografije (kritički instrumentarij, izložbeni i kustoski narativi)" pratio je niz radionica likovne kritike „Kako pisati o suvremenoj umjetnosti". Radionice su se (2015. – 2024.) održale u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci u suradnji s raznim partnerskim institucijama i ustanovama, kao što su Sveučilište u Zagrebu, Splitu i Osijeku te Muzej suvremene umjetnosti Zagreb, Galerija umjetnina i MKSC u Splitu, Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku, Muzej moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci itd. U sklopu konferencijskog programa izlagani su radovi polaznika radionica likovne kritike. Zbornikom sam željela s jedne strane pokrenuti sintezu znanja i spoznaja o suvremenoj umjetnosti u Hrvatskoj te ponuditi pregled ključnih tekstova za razumijevanje suvremenih umjetničkih praksi u međunarodnom, a ponajprije u hrvatskom kontekstu. Ostaje potrebno upozoravati na sustavnu marginalizaciju kri-

1 Belting smatra kako je autonomna umjetnost tražila autonomnu povijest umjetnosti, no kako se slika danas (u vrijeme nastanka Beltingova teksta) vadi iz okvira koji joj više ne odgovara: time je zapravo dosegnut kraj povijesti umjetnosti.

tičkoga promišljanja u kontekstu produkcije i distribucije znanja. Zbornik je zamišljen kao svojevrsni zagovor kritičkog pisanja i kritičke refleksije kao nužnog čimbenika razvoja kvalitetne suvremene umjetničke scene i humanističke discipline povijesti umjetnosti. Posebnu temu čine odnos teorijskog i kritičkog teksta te učinak novih načina distribucije i globalne cirkulacije slika na produkciju novih umjetničkih sadržaja i njihova jezika.

Nekoliko tjedana nakon „11. rujna" (9/11) 35. Kongres AICA International održan je u Zagrebu i Dubrovniku (u kojemu je 1957. bio prvi kongres Jugoslavenske sekcije), od 1. do 9. listopada 2001. godine, s temom „Images of Power / The Power of the Image". Na njemu su gostovali vodeći likovni kritičari i muzejski stručnjaci iz cijelog svijeta, primjerice Kim Levin i kustos Okwui Enwezor, tadašnji selektor documente 11 koji je pridonio dekolonijalizaciji suvremene umjetnosti. Razmatrani su problemi strategija moći, nasljeđa modernizma, institucionalnih okvira umjetnosti i odnosa seksualnosti i moći. Izlaganja su objavljena u časopisu *Život umjetnosti* br. 70 iz 2003. godine (urednica izdanja bila je Leonida Kovač), posvećenom sjećanju na preminuloga Marijana Susovskoga (20. listopada te godine). Ovim Zbornikom pokušala sam predstaviti svoje aktivnosti u dva mandata u kojima sam bila predsjednica HS AICA-e (2019. – 2024.). U prvom se dijelu Zbornika tako otvaraju teme koje se odnose na teorijske perspektive i izložbu kao polje društvenog i političkog propitivanja suvremene umjetnosti, pa tu donosimo prilog sa simpozija HS AICA-e održanog 17. prosinca 2019. u Muzeju Mimara (tekst vezan uz izlaganje Bojana Krištofića), kao i tekst temeljen na javnom razgovoru s Matkom Meštrovićem. Bio je to prvi u nizu javnih razgovora *AICA: Dijalozi*. Simpozij je nosio isti naziv kao i ovaj Zbornik, a bio je posvećen ulozi likovne kritike u suvremenom društvu i potrebi trajnog razvoja međunarodne intelektualne razmjene kao jednog od temeljnih načela AICA-e. Jasna Galjer je pritom uvela podtemu edukacije, zabrinuta općim reduciranjem kurikuluma teorije umjetnosti i likovne kritike, a za radionicu je predložila pisanje kritičkog teksta o tekstu kritičara. Nešto ranije održan je i 52. Kongres Međunarodne AICA-e u Kölnu i Berlinu, pod naslovom „Art Criticism in the Age of Nationalism and Populism", na kojem se raspravljalo o položaju umjetničke kritike u uvjetima jačanja nacionalizma i populizma te o važnosti očuvanja slobode umjetničkog izražavanja i autonomije pisanja o umjetnosti. Preostali dio Zbornika posvećen je pitanju prostora za likovnu produkciju i govoru o umjetnosti u Hrvatskoj danas. Riječ je o člancima autora koji se u svom znanstvenom, stručnom i umjetničkom radu bave temama vezanima uz recentna kretanja na polju historizacije kustoskih praksi, likovne teorije i kritike, povijesti teorije i kritike suvremene umjetnosti, izložbama suvremene umjetnosti te načinom na koji suvremeni umjetnici interpretiraju modernizam („modernologijom").

Zbornik je nastajao u razdoblju obilježenom izvanrednim društvenim i tehnološkim promjenama – od pandemije bolesti COVID-19, tijekom koje je održano prvo izdanje konferencije, do ubrzanog razvoja generativne umjetne inteligencije, koja već danas mijenja načine istraživanja,

pisanja i distribucije znanja. Upravo zato pitanja kritičkog promišljanja, interpretacije i odgovornosti u pisanju o suvremenoj umjetnosti dobivaju dodatnu važnost.

Naslovno pitanje ne odnosi se samo na mogućnost pisanja likovne kritike nego i na šire oblike promišljanja suvremene umjetnosti. Okupljeni radovi svjedoče da se danas o umjetnosti piše kroz povijest izložbi, kustoske prakse, muzeološke interpretacije, institucionalnu kritiku, teorijska istraživanja i analize javnoga prostora. Upravo ta metodološka raznolikost potvrđuje da je pisanje o suvremenoj umjetnosti i dalje jedan od temeljnih načina njezina razumijevanja i povijesne artikulacije. Prilozi su raspoređeni prema tematskoj i problemskoj logici. Zbornik se otvara radovima koji rekonstruiraju genezu kustoskih praksi, nastavlja se komparativnim srednjo- i istočnoeuropskim perspektivama, a završava prilozima posvećenima institucionalnoj kritici, muzeološkim praksama, teoriji slike i politici sjećanja.